

בידא דימינייה ולימא הכי, אנא פלוני בר פלנחא מזרעא דיוסף קא אתינא דלא שלטא ביה עינא בישא דכתיב (בראשית מט) "בן פורת יוסף בן פורת עלו עין וגו'". ואמר רב א"ת עליו עין אלא עליו עין. ור"י בר חנינא אמר מהבא, (שם מח) "זידיגו לרוב בקרב הארץ", מה דגיט שביס מים מכסינ (אותם) [עליהם] ואין (העין) [עין רעה] שולטת בהם אף זרעו של יוסף אין עין רעה

עלי עין. טולטין על העין ולא טעין טולה (עליהם) [כאן]:

עין איה

ומנוחת נפשו בעולמו הפנימי, לא יהי משועבד להשפעה החיצונה של הכריות הסובכות אותו, לשום את מבטיהן מרכז לחייו ודרכיו, ועם זה יהי מתעלה משליטה הרעה החיצונית, הפועלת בפועל על אלה הנפשות הנמוכות והחלושות.

פעולת יד הימין מכוונת נגד הפעולות השכליות, ופעולות היד השמאלית אל המעשים החומריים. האמצעי להוציא אל הפועל את פעולות הידים, אם אמנם האצבעות בכלל המה כלי המעשה, "מעשה אצבעותי"³, אמנם הגורם הראשי להוציא אל הפועל הגמור את כלל פעולות האצבעות היא אצבע האגודל, המשמשת ומסייעת לכולן. ובאשר יסוד התורה הוא שהפעולות לעולם פועלות על הדיעות ע"פ ערך של הפעולות עצמן, אע"פ שאין הפועל יודע איכותן בפרטיות, אבל כח הפעולה הוא גדול עד מאד ופועל על כל אחד כפי הכנתו וכשרונו, ובלא תועלת לא תצא כל פעולה מכוונת אל חכמה ושלימות כשתיעשה, לבד התועלת הגדולה שיש להתנחלות הפעולה להנחיל ג"כ את הדיעות הכרוכות עמה והסתעפונן⁴ תיהן בין המוכשרים לזה שבעם בכללו. הנה כדעייל למתא, עיר כפי המובן, שהוא רוצה בטבע לקנות לו חברה וריעות המועלת לכל עניניו הגשמיים והרוחניים, או האדם ראוי ביותר להשפעה של שיעבוד העולם החיצוני, שיעשה מרכז עניניו רק הסכמת הזולת ומציאת החן בעיני זולתו בערכו החיצוני לבדו. וזאת היא עבודת פנימית וחלישות נפשית ונמיכת מצב מאד, מה שמכשרת את האדם לידי כל מצב מושחת ועושהו להיות נפעל בעצמו מכל עין רעה, כשכל, במדות, במעשים, ובוה ג"כ בתוך עמקי הנפש בין השכלית בין החיונית, ע"פ סוד השפעת הנפשות אלה על אלה, שכל שהנפש יותר חלושה, יותר נבוכה בערכה הפנימי, היא יותר עלולה לאלה ההשפעות. ע"כ צריך שיכין

דימינייה, ולימא הכי: אנא פלוני בר פלנחא מזרעא דיוסף קא אתינא דלא שלטא ביה עינא בישא דכתיב "בן פורת יוסף בן פורת עליו עין", ואמר רב, א"ת עליו עין אלא עליו עין. וריב"ח אמר מהבא, "זידיגו לרוב בקרב הארץ", מה דגיט שביס מים מכסינ אותם ואין העין שולטת בהם, אף זרעו של יוסף אין עין רעה שולטת בהם. ע"י מה שהנפשות פועלות זו על זו יש מקום לעין הרעה שתפעל לרעה. אמנם לא תפעל כ"א על ידי חלישות הנפש המתפעלת, ותוכן החלישות בא ע"י מה שלא תמצא את הכרת ערך עצמה כראוי, ולא יהי מרכז לפעולותיה כ"א מבט העין החיצוני ונפש חלושה כזאת, שההשפעה החיצונה פועלת עליה להיות מרכזת את דרכה בחיים, תקבל על נקלה רושם מההשפעה החיצונה לרעה ג"כ. והנה באשר בכלל יתחלקו פעולות האדם, למעשיות גופניות, באות מצד הכרת ותועלת התבצרות מצבו החומרי, ומעשיות שכליות, באות להקנותו הדרכים המושכלים. והנה כל זמן שלא ישכיל האדם את הקשר החזק שצריך לקשר את שני חלקי כללי פעולותיו, ואיך שמגמתו השכלית תהיה נשלמת רק אם יראה שח"י כולה מתאמת בהיותה יוצאת מכחה אל הפועל להכתיר ולהשלים את הכח המעשי, והכח המעשי כשיהי' משובכל כל צרכו ישים מקום להשלים ביותר את כל הקנינים השכליים, אז ימצא האדם את מטרתו בחיים ישרה בעולמו הפנימי, ונפשו תרדק בידאת יוצרה ואהבתו, שהוא חופש חדרי בטן ע"י "נר ד' נשמת אדם"², אז תהי' הנפש רוממה הרבה יותר מאותה המדרגה הפחותה של תליית מרכז חייה רק על פי מבט של העולם החיצוני והשפעה של זולתו, שמוזה באים רוב הקלקולים הנהוגים בחיים המודגלים, גם יהי' כל כבוד נפשו פנימה, ומתוך שימצא האושר האמיתי

סב. 1. עיין פנקס י"ג, סע' יא. עין איה, ברכות, ג לו, ח"א, עמ' 102. 2. משלי כ, כו. 3. תהילים ח, ד. 4. ספר החינוך, מצוה טז (שלא לשבור עצם מן הפסח).

סב. פתח אינדך ואמר: האי מאן דסליק למתא ודחיל מעינא בישא לינקט זקפא דידא דימינייה בידא דשמאליה, וזקפא דידא דשמאליה בידא

עין איה

באמת, המכשרת את הנפש לכח השפעה של עין רעה מרפיונה וכשלוך כחה הפנימי.

ע"כ לנקוט זקפא דידיה דימיני, שמוציא אל הפועל פעולותיו המתחחסות על מטרת השכל, בידא דשמאלא, להראות יחש השכליות כולן אל צד המעשי שבאדם, ובזה ימצא סקירה כללית למגמת השכל בעולמו הפנימי. וזקפא דידיה דשמאלא, הכח המוציא אל הפועל עסקי המעשים הגופניים, בידא דימינא, להשלימם לפי תכונת השכל ותביעותיו. וכשיהי' אדם שלם, שהשכל וכל סעיפיו ופעולות הכחות מכחו ומכח תולדותיו, והמעשים על כל עניניהם וסעפותיהם, יהיו נארגים בארג אחד ע"פ הכרה פנימית, תתחזק נפשו (בשלימה) [בשלימות] פנימית ולא תוכל יד השפעת זולתו לגעת בו לרעה.

והנה כח החוץ הנפשי הפנימי מצינו באמת ביוסף באופן מאד געלה בניסונו. עלם יפה תואר, עבד, שתהי' נפשו חזקה כ"כ עד שהצדק הפנימי של הקריאה: "ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים"⁹, יהי' חזק כ"כ מבלי תת כח לפעולה של השפעת אדונתו, הוא כח געלה פנימי מאד, עד שזכה באמת ע"י להנחיל ג"כ לבניו את אותה ההכנה של החוץ הפנימי מבלי שאת פנים אל העולם החיצוני, במקום שהוא עומד לשטן על העולם הפנימי. ע"כ הוא שטנו של עשו¹⁰, "ובית יוסף להבה ובית עשו לקש"¹¹, שעשו אינו יוצא את חובת מרכז עולמו כ"א ע"פ ההשפעה החיצונה לברדה. כי במה תוכל החרב להיות למרכז החיים, אם לא שכבוד המדומה של גבורים שופכי דם יגדיל עקב¹² על היושר והצדק הפנימי. הוא אדום וארצו אדומה¹³, אין לך צבע הפועל ככה בחיצוניותו לגרות את עצבי הראות כצבע האדום¹⁴, אבל פורע פרעות בסדרי העין פנימה. ובאשר יחש כלל ישראל גדול הוא אל יוסף, ובפרט שע"י עירוב המשפחות א"א כלל כמעט שיהי' אדם מישראל שלא נהערב בו מאומה מגזע יוסף, ובזה נתברכו להיות "כבוד שורו הדר לו וקרני ראם קרניו"¹⁵ היינו יופי עם גבורה, מתאים לגבורה, לא יופי המחליש את הגבורה הפנימית האמיתית,

עצמו בעושר פנימי, להשלים את הכרתו הפנימית על כל אופק החיים שלו, באופן שלא יהי' צריך להשלימם מצד הכרה מנהגי זולתו, שאז כבר הוא משתעבד להשפעתם במדה יתירה.

מוכן הדבר שאין הדרכה זו חולקת על ערך השלום ושיווי הדיעות וההתרחקות ממחלוקת, ושינוי הנהגות המקום שהוא בו, שהם ראשי אשיות החברה האנושית והלאומית, כ"א שיהיו כל אלה חוצאות הכרתו הפנימית, שכך הוא ראוי לפי היושר והצדק, ע"פ דרכה של תורה ומצותיה, שיתנשא לקיימה באהבה גמורה וחפץ עליון וקדוש, השוכן עמך בנפש פנימה. והנה(ה)שלמה זו של ההשקפה תבא בהראותו לנפשו את קשר החיים המעשיים והשכליים, איך הם קשורים זה בזה וצריכים זה לזה, ושראוי להכיר שהכח הפנימי המוציא אל הפועל את המעשים השכליים, יהי' בגלל ההשלמה המעשית ביחש הגופניות. כי הקנינים השכליים כשישארו בלתי מכוונים למעשה יאבדו תכליתם⁵, ואז, מבלי משים, תמצא להם מקום אותה התכלית המדומה, המוצאת קן בנפשות החלושות, ליחש המרכז אל צד השפעת הבריות החיצוניות עליו, שהוא מאבד כל טוב פנימי ועושק כל כח הגון מכשרון ומוטר ויראת ד' טהורה⁶, עושה את האדם לחנף ויהיר בגאווה חיצונית ועבודת של שפלות פנימית. וכן הכח המוציא אל הפועל את המעשים הגופניים, צריכים למצא להם מרכז עולמו השכלי הפנימי. אז, למשל, כאשר יעסוק בתורה יהי' למען ידע את המעשה "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם"⁷, וכאשר יעמול לצבור הון יהי' למען תעודת הטוב והצדק, לכלכל נפשו ונפשות ביתו בכבוד מבלי שיהי' למשא על אחרים, וקמצא ידו לו להרבות צדקה וחסד ביד נדיבה. אמנם בהגתק קשר פעולות השכל מעסקי המעשה, ותכלית המעשית אל הפועל ממגמת השכל, אז ימצא לו ציור חלוש וכוזב לעשות את תורתו לעטרה של ציצת נובל⁸ לכבוד המדומה של השפעת זולתו עליו, והמעשים יהיו ג"כ משועבדים למגמות כאלה שמהן מקור לכל חלישות נפשית, ושיעבוד של שלילת שליטת עצמו על נפשו

5. מורה הנבוכים, ח"ב, פ"א. 6. תהילים יט, י. 7. ויקרא יח, ה. ועיין עין איה, שבת, ב קעב, ח"א, עמ' 156. 8. ישעיה כח, ד. 9. בראשית לט, ט. 10. ב"ר עג, ז. 11. עובדיה א, יח. 12. עפ"י תהילים מא, י. 13. ב"ר סג, יב. 14. עיין שו"ע י"ד סי' קצח, סעי' א, ומ"א וש"ך שם ס"ק ג, בשם מהרי"ק שורש פח. 15. דברים לג, יו.